

IDEËLE MATERIALIST

Peter De Graeve, *Gilles Deleuze en het materialisme*, Klement, Zoetermeer, 2012, 319 pp., € 29,95 ISBN 9789086870677

Onbeslistheid die samengaat met blijdschap, kan dat? Sluiten die twee elkaar niet uit? Uitzichtloosheid als overdaad aan perspectieven? Is dat voor ons herkenbaar?

Vergelijkbare ongerijmdheden zijn talrijk aanwezig in het pas verschenen boek van Peter De Graeve over Gilles Deleuze. De lezer kan er genieten van de rijkdom aan soortgelijke 'contradicties'. Op bladzijde 54 is er bijvoorbeeld sprake van "onoverzichtelijkheid als gevolg van een teveel aan één perspectief".

Schijnbaar tegenstrijdige uitspraken fascineren filosofen van alle tijden. De specifieke verdienste van Gilles Deleuze is volgens De Graeve dat hij dubbelzinnige opvattingen niet als tegenstellingen interpreteert. Ambivalenties zijn inderdaad voor Deleuze niet noodzakelijk samengesteld uit twee visies die tegen elkaar moeten worden uitgespeeld om tot een eenduidige slotsom te komen.

Die visie doet zich tevens gelden op het vlak van de ontologie of zijnsleer, waartoe de alom bekende tegenstelling behoort van lichaam en ziel, of natuur en geest, of ook materie en idee. Kenmerkend voor dualistische visies is dat ze in het leven worden geroepen om vervolgens de ene pool uit te spelen tegen de ander. Deleuze is van mening dat tegenstellingen elkaar niet noodzakelijk uitsluiten, maar eerder onlosmakelijk met elkaar verbonden, of beter, aan elkaar uitgeleverd zijn. De Graeve noemt de drie voornaamste: immanentie versus transcendentie, toeval versus noodzaak, materialisme versus idealisme.

De Graeve maakt van Deleuze geen materialistisch denker. Want dan doet hij hem vallen in dezelfde dualistische kuil. Eerder gaat het om het ontplooiën van het "ideale materialisme", waarmee het materiële wordt gezien als een oord met een ideële dimensie. En dat laatste slaat op de virtuele werkelijkheid die in de creativiteit tot stand komt. Vanuit de bestaande materiële werkelijkheid komen ideeën tot leven, die niet kunnen bestaan zonder de materie. Deleuze doet beroep op het beeld van de plooi: binnen en buiten zijn van elkaar te onderscheiden (logisch) maar niet te scheiden (ontologisch). Het binnen ontplooit zich vanaf een buiten en andersom.

Met het begrip 'plooi' benadrukt Deleuze de neiging tussen extremen, stelt De Graeve (p. 37). In tegenstelling tot dialectiek waarin twee extremen omslaan of worden opgeheven in een synthese, is de plooi een bevestiging van de twee: het geplooid en het plooiende. Beide zijn schatplichtig aan elkaar en kunnen

niet zonder elkaar. Daarmee is Deleuze een uitgesproken 'dualistisch' denker. De Graeve gebruikt dat woord niet – hij spreekt van een 'obsessie voor dubbelheid' (p. 45) – en hij lijkt ook zelf voor die uitdagende denktrant gewonnen te zijn. Op vele plaatsen in dit boek komt de dubbelheid ter sprake als creatieve denkvorm. Omdat De Graeve toegeeft dat Deleuzes verwoordingen soms wat stroef zijn, voelt hij zich waarschijnlijk geroepen tot pogingen om de eenzijdigheid om te zetten in een meer leesbare taal van de dubbelzijdigheid (zie p. 68 en verder).

Wellicht in de naam van leesbaarheid is meestal gekozen voor parafrasering, eerder dan voor citaten (ook Franse citaten ontbreken, hoewel de bibliografie uitsluitend de Franse werken bevat), waardoor de lezer evenwel geen voeling kan krijgen met het taalgebruik van Deleuze.

Voorts is de dubbelheid vooral ook een tijdsgegeven. Omdat geen enkele gebeurtenis vaststaat, maar zich telkens weer verder kan ontwikkelen, is het fenomeen tijd – naast het tijdsverloop van de verknoping van plooiing en ontplooiing – zelf ook dubbelzinnig (p. 70). Ten eerste is er zoiets als de wetenschappelijke tijd en de tijd van de singuliere gebeurtenis. Deze tijden vormen twee mogelijke lezingen van de tijd "waarbij de ene lezing de andere tegelijk omvat en uitsluit" (p. 71). De obsessie van Deleuze voor dubbelheid blijkt uiteindelijk voort te komen uit een fascinatie voor wat 'tegelijk' gebeurt. Niet voor simultaneïteit onder de vorm van wat gelijktijdig plaatsvindt, maar voor invalshoeken die twee verschillende elementen zowel uiteenhouden als verbinden, of beter gezegd, voor twee elementen die door het differentiëren van verschillende invalshoeken zowel worden geassocieerd als uiteengehouden.

Ten tweede wordt in het 'nu' het 'straks' aangekondigd, waardoor het actuele zowel actueel is als aangewezen op een virtuele toekomst. Volgens Deleuze is actueel slechts datgene dat zich plooit naar de werking van het virtuele, dat wil zeggen, dat het een rest van actualiteit bevat, en zich tegelijk kan richten naar het toekomstige, zich als het ware openstelt voor wat uit de toekomst naar ons toe kan komen (p. 154).

En daarin zit dan de zingeving verborgen. In de hierheid van het leven opent zich steeds weer de ruimte van een zingeving "die mij *aardt* of waarvan de vluchtlijnen mij *in* de realiteit voeren. Het is de ruimte van een (her)waardering, die mij zowel de radicale eindigheid van mijn materiële bestaan duidelijk maakt als de ideale oneindigheid van mijn verbondenheid met de geschiedenis van de menselijke zingeving" (p. 256).

De Graeve vat de filosofie op "als de laatste vrijheid die ons rest" (p. 16). Als een ultieme vluchtweg uit de dwangbuis van de hedendaagse (slaafse) samenleving. Zijn verzet is daarmee voornamelijk te vinden in zijn denken en zijn schrijven. De Graeve is geen activist. Hij meent dat "alles daad en

daadkracht is geworden”, terwijl hij liever een deleuziaans adagio wenst te volgen. En hij stelt: “ ‘Vlucht!’ is zowat de enige raad die Deleuze ons heeft nagelaten” (p. 17). Niet om een vluchten uit de wereld gaat het, maar om het uitproberen van de vluchtroutes van de creatieve herwaardering. En dat herwaarderen van versleten zaken vergt “het geduld om te wachten op antwoorden die nog niet pasklaar zijn. Wachten op het ongerede”. Daarmee positioneert De Graeve zich als een trouwe voortzetter van de fenomenologische traditie, en als een onnavolgbaar nietzscheaans denker. Hij wenst niet voor anker te gaan, maar uit te zeilen naar de “nieuwe continenten van de individuatie” – om een deleuziaanse term te gebruiken – en ook de lezer daartoe uit te nodigen. En daarmee doet hij me onverwacht denken aan een mooie uitspraak van Johannes van het Kruis: “Para venir a lo que no sabes, has de ir por donde no sabes”. Of is dat reeds te ver gegrepen?

Ann Van Sevenant (Meise)